

Enkele waarnemingen van landwantsen (Hemiptera) in de Blankaart (Woumen, West-Vlaanderen)

Mark Alderweireldt

Abstract. Some records of landbugs (Hemiptera) in "De Blankaart" (Woumen, West-Flanders)

In this contribution, the actual knowledge of the landbug fauna of "De Blankaart" nature reserve is summarised. From our results, it became clear that the area is clearly under sampled for what this group of invertebrates is concerned. In total, 22 species are mentioned. A more detailed discussion is provided for some of the most interesting ones. *Chilacis typhae* is mentioned for the second time from Belgium.

Résumé. Quelques observations d'hémiptères terrestres (Hemiptera) dans "De Blankaart" (Woumen, Flandre occidentale)

Dans cet article, notre connaissance actuelle des hémiptères terrestres de la réserve naturelle "De Blankaart" est résumée. Lors des résultats obtenus, il est clair que cette région n'a pas été étudiée intensivement. Au total, 22 espèces sont mentionnées, dont quelques espèces intéressantes sont discutées en détail. *Chilacis typhae* est mentionné ici pour la deuxième fois de Belgique.

Key words: wantsen – Heteroptera – faunistics – Blankaart - Belgium

Alderweireldt, Dr. M.: Universiteit Gent, Vakgroep Biologie, Laboratorium voor dierenecologie, K.L. Ledeganckstraat 35, B-9000 Gent (malderweireldt@hotmail.com)

Inleiding

De kennis van de verspreiding en ecologie van de landwantsenfauna van Vlaanderen is bijzonder pover. Uit de meest recente faunistische overzichten betreffende de Belgische Hemiptera-fauna blijkt dat er bijzonder veel hiaten aanwezig zijn en dat daarenboven de gekende verspreiding veelal op oude waarnemingen is gebaseerd (zie ook Bosmans & Mercken 1989). Traditioneel zijn moerasgebieden slecht onderzocht op het vlak van landwantsen.

Veel landwantsensoorten onderhouden zeer specifieke relaties met bepaalde voedselplanten terwijl een ander deel uitsluitend carnivoor is. Over de gedetailleerde habitat- en andere ecologische eisen die wantsensoorten aan hun milieu stellen is echter weinig geweten. Bijgevolg is ook nauwelijks iets bekend over de manier waarop wantsenpopulaties reageren op bepaalde beheersmaatregelen zoals maaien, kappen, plaggen, begrazen, enz... Hier ligt nog een heel onderzoeksterrein open en in een eerste stap kan elke faunistische bijdrage hier waardevolle informatie aanbrenge. In deze korte bijdrage worden enkele waarnemingen van landwantsen in het natuureservaat "De Blankaart" samengevat.

Materiaal en methode

Gedurende enkele bezoeken aan het Blankaart-reservaat werden sleep- en handvangsten uitgevoerd om Hemiptera te verzamelen (op 10 en 17.10.1988 door K. Decler). Dit gebeurde bijna uitsluitend in de rietvegetaties en in enkele

grazige wegranden. De bemonsteringsinspanning en de methodologische diversiteit zijn bijgevolg relatief laag.

Het bekomen wantsenmateriaal werd gedetermineerd aan de hand van de werken van Bosmans (1975), Pericart (1972, 1983, 1984, 1987), Stichel (1955–1962) en/of Wagner (1952, 1966, 1967). De nomenclatuur volgt de checklist van Aukema (1989). De waarnemingen werden aangevuld met alle voor de Blankaart bekende literatuurcitaties (zie Tabel 1).

Resultaten en discussie

Voor het Blankaart-reservaat kunnen we in totaal 22 soorten vermelden, verdeeld over 7 families. De resultaten staan samengevat in Tabel 1. Dit aantal soorten is duidelijk preliminair, zeker als we weten dat de totale Belgische landwantsenfauna meer dan 530 soorten bevat! De Blankaart is dus zeker onderbemonsterd voor wat deze diergroep betreft. De meeste soorten die in Tabel 1 zijn opgenomen komen, voor zover in detail gekend, vrij algemeen tot algemeen voor in België. *Chilacis typhae* is daarentegen zeer zeldzaam (slechts één vindplaats bekend in België). De hierna besproken soorten zijn in elk geval om specifieke redenen vermeldenswaard:

Chilacis typhae (Perris)

Dit is de enige vertegenwoordiger van de onderfamilie Artheneinae (familie Lygaeidae) in ons land. Ze werd als nieuw voor België gemeld door Bosmans (1978) na een vangst te Zolder in 1961. De waarneming in de Blankaart betreft dus de tweede gepubliceerde waarneming voor België. Bosmans (1978) verklaart de late ontdekking van dergelijke moerasbewonende soorten in ons land door te stellen dat wantsenverzamelaars zich vroeger vooral op meer xerofiele habitatten toespitsten omdat daar een groot deel van onze Belgische wantsen voorkomt.

Chilacis typhae leeft in kolven van Lisdodde (*Typha latifolia*) en daar maken ook de nimfen hun ontwikkeling door. In Duitsland is *Chilacis typhae* eveneens zeldzaam (Wagner, 1966). De soort lijkt daar achteruitgegaan als gevolg van het veelvuldig plukken van onrijpe kolven van Lisdodde (Wagner, 1966). In Nederland is de soort meer verspreid. Ze werd er in op één na alle provincies verzameld (Aukema, 1989).

Ischnodemus sabuleti (Fallén)

Deze langgerekte wantsensoort, die zowel brachypteer als macropteer kan worden aangetroffen, leeft voornamelijk op Liesgras (*Glyceria maxima*), maar kan ook in het strooisel worden aangetroffen. De soort is over geheel Europa verspreid in allerlei moerasbiotopen waar de geschikte voedselplant te vinden is. Het lijkt er sterk op dat *I. sabuleti* zich samen met deze voedselplant aanzienlijk heeft verspreid in België. Minder dan 10% van de bekende waarnemingen dateren van voor 1950! Liesgras is inderdaad één van de planten die door de toenemende eutrofiëring van onze oppervlaktewateren de kans heeft gekregen om zich sterk uit te breiden. Op die manier kan ook *I. sabuleti* gezien worden als

een duidelijke indicator voor voedselaanrijking in moerasgebieden. Daarenboven is er een duidelijke toename aan strooisel in moerasgebieden vastgesteld (Decler, pers. med.) waardoor de soort betere kansen heeft gekregen. De soort overwintert vaak tussen bladscheden van Lisdodde (*Typha* spp.) of Riet (*Phragmites australis*) (cf. afgeplatte vorm).

***Heterogaster urticae* (Fabricius)**

Zoals de soortnaam van deze soort laat vermoeden is ze geassocieerd met *Urtica*-soorten. Net zoals *Ischnodemus sabuleti* voordeel heeft gehaald uit de toename van Liesgras, zo heeft *H. urticae* duidelijk geprofiteerd van de uitbreiding van Grote en Kleine brandnetel in ons land. Ze komt nu overal algemeen voor. Bijgevolg is de soort een onrechtstreekse indicator van voedselaanrijking bijvoorbeeld veroorzaakt door een te laag waterpeil, een bekend en nijpend probleem in de Blankaart.

***Stenodema trispinosa* Reuter**

Deze blindwants is één van de meer zeldzame *Stenodema*-soorten in Vlaanderen. Ze wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van drie (twee grote en één kleine) doornen ventraal op de achterfemora (cf. wetenschappelijke soortnaam). Uit Tabel 1 blijkt dat *S. trispinosa* vooral talrijk in de rietvegetaties werd gevangen. Dit is niet verwonderlijk omdat de herfstgeneratie op Riet (*Phragmites australis*) leeft. De zomergeneratie is gebonden aan andere grassoorten zoals Vossestaart (*Alopecurus pratensis*) en Rietgras (*Phalaris arundinacea*). De soort heeft een circumpolaire verspreiding. Zowel uit de Nederlandse (Aukema, 1989) als de Duitse verspreidingsgegevens (Wagner, 1952) blijkt dat *S. trispinosa* vooral in de kustprovincies voorkomt.

***Anthocoris nemorum* (Linnaeus)**

A. nemorum is ongetwijfeld de meest algemene Anthocoridae-soort in ons land. Ze komt in allerlei biotopen voor en kan vaak zeer hoge densiteiten bereiken. Dit komt trouwens ook tot uiting in de hoge aantallen die in bepaalde rietvegetaties van de Blankaart werden gevangen (Tabel 1). De soort is carnivoor en leeft voornamelijk van bladluizen (Aphididae) en kleine Diptera. Daardoor wordt ze vaak talrijk in allerlei intensief bewerkte akkerecosystemen waargenomen, zoals graan- en maïsakkers. Ze is dan ook over geheel Europa algemeen. Het is ook één van de weinige wantsensoorten van ons land die mensen kunnen steken. De pijn is echter van korte duur.

***Coreus marginatus* (Linnaeus)**

Eén van de mooiste landwantsen die in de Blankaart kunnen worden gevonden is ongetwijfeld *C. marginatus*. Deze fors uit de kluiten gewassen soort (tot 15 mm lang) valt op door zijn rood-zwart contrasterende voelspriet. Ze is overal algemeen in België en de ons omringende landen en leeft op verschillende zuringsoorten (*Rumex* spp.). Ook in de winter kan ze in het strooisel worden aangetroffen omdat de soort als adult overwintert.

***Himacerus apterus* Fabricius, *Nabicula limbata* (Dahlbom) en *Nabis rugosus* (Linnaeus)**

Deze drie soorten behoren ongetwijfeld tot de meest algemene Nabidae van ons land. Ze kunnen in praktisch alle provincies op vele plaatsen worden aangetroffen (cf. Bosmans 1979). Alle Nabidae zijn rovers die voornamelijk kleine insecten en spinnen vangen die ze met hun voorste potenpaar vasthouden. Ze zijn daardoor helemaal niet aan bepaalde voedselplanten gebonden. In de Blankaart komen ze ongetwijfeld op veel meer plaatsen voor dan Tabel 1 laat vermoeden. Alle drie de soorten worden bijna uitsluitend brachypteer waargenomen en slechts zeer zelden makropteer (Pericart 1987).

***Saldula saltatoria* (Linnaeus)**

S. saltatoria is veruit de meest algemene oeverwants van ons land. Dit is ook het geval in de ons omringende landen (zie Aukema 1989; Wagner 1966). De soort kan langs allerlei types van water worden aangetroffen, soms in erg hoge aantallen op open, modderige plaatsen. Hieruit volgt dat *S. saltatoria* redelijk tolerant is voor wat waterverontreiniging betreft, in tegenstelling tot vele andere vertegenwoordigers van deze familie. Op zulke oevers kan men ze in hun typische stijl (sprongvluchten) zien wegspringen bij dreigend gevaar, waardoor ze trouwens ook niet zo gemakkelijk te vangen zijn. Zoals alle Saldidae leeft *S. saltatoria* carnivoor.

***Saldula orthochila* (Fieber)**

S. orthochila is vele malen zeldzamer dan *S. saltatoria* en werd in 1977 in de Blankaart aangetroffen (Tabel 1). Ze is volgens de literatuur minder aan water gebonden dan *S. saltatoria* en het is mogelijk dat het hier dus een toevalsvangst betreft. De soort lijkt er in ons land de laatste 50 jaar sterk op achteruitgegaan. Het is daarom niet onwaarschijnlijk dat ze ondertussen ook uit de Blankaart is verdwenen.

Besluit

Hetgeen voorafgaat geeft een duidelijke indicatie dat de landwantsen-taxocoenose aanvullende informatie kan verstrekken over de ecologische toestand van een bepaald gebied en de evolutie hiervan. Wantsen kunnen in vele gevallen als indicatorsoorten voor allerlei situaties optreden en verdienen om deze reden veel meer aandacht. Het wordt tijd dat we de kennis van de landwantsenfauna van Vlaanderen en van onze reservaten proberen uit te breiden.

Tabel 1. Samenvatting van de in de Blankaart waargenomen landwantsen. Families en soorten in alfabetische volgorde. Aantallen mannetjes/wijfjes.

Soort	Datum	Aantal	Biotoop	Referentie
Anthocoridae				
<i>Anthocoris limbatus</i> Fieber	26.06.1970	?	?	Bosmans (1989)
<i>Anthocoris nemorum</i> (Linnaeus)	26.06.1970	?	?	Bosmans (1989)
	10.10.1988	0/1	wilgenbroek	deze publicatie
	10.10.1988	60/24	laag riet	deze publicatie
	10.10.1988	1/1	hoog riet	deze publicatie
	10.10.1988	1/1	oeverzone	deze publicatie
<i>Orius majusculus</i> (Reuter)	10.10.1988	1/0	laag riet	deze publicatie
<i>Orius minutus</i> (Linnaeus)	10.10.1988	0/2	laag riet	deze publicatie
<i>Orius niger</i> (Wolff)	10.10.1988	0/1	laag riet	deze publicatie
Coreidae				
<i>Ceraleptus lividus</i> Stein	05.07.1976	?	?	Bosmans (1977)
<i>Coreus marginatus</i> (Linnaeus)	15.07.1987	0/1	ruigte	deze publicatie
Cydnidae				
<i>Tritomegas bicolor</i> (Linnaeus)	25.06.1986	0/1	grasstrooisel	deze publicatie
Lygaeidae				
<i>Chilacis typhae</i> (Perris)	17.10.1988	?	lisdodde	deze publicatie
<i>Drymus brunneus</i> (Sahlberg)	25.06.1986	0/2	grasstrooisel	deze publicatie
<i>Heterogaster urticae</i> (Fabricius)	10.10.1988	0/2	ruigte	deze publicatie
<i>Ischnodemus sabuleti</i> (Fallén)	25.06.1986	5/4	oeverzone	deze publicatie
<i>Scolopostethus thomsoni</i> Reuter	15.07.1987	0/1	ruigte	deze publicatie
Miridae				
<i>Lygocoris pabulinus</i> (Linnaeus)	10.10.1988	2/4	laag riet	deze publicatie
<i>Malacocoris chlorizans</i> (Panzer)	10.10.1988	0/2	wilgenbroek	deze publicatie
<i>Stenodema trispinosa</i> Reuter	10.10.1988	0/1	wilgenbroek	deze publicatie
	10.10.1988	2/2	laag riet	deze publicatie
	10.10.1988	0/6	hoog riet	deze publicatie
	10.10.1988	0/1	oeverzone	deze publicatie
<i>Teratocoris antennatus</i> (Boheman)	10.10.1988	0/1	hoog riet	deze publicatie
Nabidae				
<i>Himacerus apterus</i> (Fabricius)	25.06.1986	0/2	grasstrooisel	deze publicatie
<i>Nabicula limbatus</i> (Dahlbom)	10.10.1988	0/1	hoog riet	deze publicatie
<i>Nabis rugosus</i> (Linnaeus)	25.06.1986	1/1	ruigte	deze publicatie
Saldidae				
<i>Saldula orthochila</i> (Fieber)	1977	?	?	Bosmans & Dethier (1980)
<i>Saldula saltatoria</i> (Linnaeus)	15.07.1987	0/2	oeverzone	deze publicatie

Referenties

- Aukema, B., 1989. Annotated checklist of Hemiptera-Heteroptera of the Netherlands. — *Tijdschrift voor Entomologie* **132**: 1–104.
- Bosmans, R., 1975. *Boom- en bodemwantsentabel*. — Belgische Jeugdbond voor Natuurstudie, 28 pp.
- Bosmans, R., 1977. Voorkomen van Belgische wantsen. III. Coreoidea Reuter. — *Biologisch Jaarboek Dodonaea* **45**: 40–50.
- Bosmans, R., 1978. Voorkomen van Belgische wantsen. IV. Lygaeidae Shilling. — *Biologisch Jaarboek Dodonaea* **46**: 61–85.
- Bosmans, R., 1979. Voorkomen van Belgische wantsen. V. Phymatidae, Reduviidae en Nabidae. — *Biologisch Jaarboek Dodonaea* **47**: 44–52.
- Bosmans, R. & Dethier, M., 1980. Les Saldoidea de Belgique (Heteroptera). — *Biologisch Jaarboek Dodonaea* **48**: 63–73.
- Bosmans, R. & Mercken, L., 1989. Research on Belgian Heteroptera: a review. — *Verhandelingen van het Symposium "Invertebraten van België"*: 279–285.
- Pericart, J., 1972. *Hémiptères Anthocoridae, Cimicidae et Microphysidae de l'Ouest-Paléarctique*. — Faune de l'Europe et du Bassin méditerranéen, Paris, 7, 402 pp.
- Pericart, J., 1983. *Hémiptères Tingidae Euro-Méditerranéens*. — Faune de France, Paris, 69, 620 pp.
- Pericart, J., 1984. *Hémiptères Berytidae Euro-Méditerranéens*. — Faune de France, Paris, 70, 172 pp.
- Pericart, J., 1987. *Hémiptères Nabidae d'Europe occidentale et du Maghreb*. — Faune de France, Paris, 71, 185 pp.
- Stichel, W., 1955-1962. *Illustrierte Bestimmungstabellen der Wanzen. II. Europa (Hemiptera-Heteroptera-Europae)*. — Berlin. 1–4, 838 pp.
- Wagner, E., 1952. *Die Tierwelt Deutschlands und der angrenzenden Meeresteile. 41. Teil. Blindwanzen oder Miriden*. — Gustav Fisher Verlag, Jena, 218 pp.
- Wagner, E., 1966. *Die Tierwelt Deutschlands und der angrenzenden Meeresteile. 54. Teil. Wanzen oder Heteropteren. I. Pentatomorpha*. — Gustav Fisher Verlag, Jena, 235 pp.
- Wagner, E., 1967. *Die Tierwelt Deutschlands und der angrenzenden Meeresteile. 55. Teil. Wanzen oder Heteropteren. I. Cimicomorpha*. — Gustav Fisher Verlag, Jena, 179 pp.